

บทที่ 1

บทนำ



ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า และ แก้ไขปัญหาต่างๆในสังคมได้ เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงาม ของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพ แวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) การจัดการศึกษาของประเทศไทยที่ผ่านมา ยังไม่บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื่องจากสาเหตุหลายประการที่สำคัญ ได้แก่ ครูส่วนมาก ยังไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการจัดการเรียนการสอน ยังสอนให้ยัดหนังสือ ยัดเนื้อหา เป็น สำคัญ ไม่เน้นกระบวนการเรียนการสอนให้นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติจริง ไม่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แห่งการเรียนรู้ ครูเป็นบุคคลที่สำคัญต่อการพัฒนาการเรียนการสอน (สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539)

การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับและ เป็นพื้นฐานการศึกษาทุกระดับ สมควรได้รับการพัฒนาคุณภาพให้ดียิ่งขึ้นอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้นต้องอาศัยกระบวนการสำคัญคือ กระบวนการ บริหาร กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการนิเทศการศึกษา ในเรื่องการนิเทศ การศึกษาวงการศึกษาได้ยอมรับแล้วว่าการนิเทศการศึกษาช่วยพัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพ การศึกษาให้ดีขึ้น การนิเทศการศึกษาเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลาอัน ยาวนาน รูปแบบกระบวนการนิเทศได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จากลักษณะที่เป็นการ ตรวจตรา สั่งการ มาเป็นลักษณะการร่วมมือ การแนะนำช่วยเหลือระหว่างผู้นิเทศกับครู เพื่อให้ครูสามารถพัฒนาความสามารถ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนและการเรียนของเด็ก ได้ด้วยตนเอง อันจะส่งผลถึงการพัฒนาคุณภาพประถมศึกษาโดยส่วนรวมให้ประสบผลสำเร็จ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539)

ในปัจจุบันนี้งานนิเทศการศึกษามีความสำคัญมากขึ้น เพราะความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางด้านการศึกษา ตลอดจนการขยายตัวในด้านขนาดของโรงเรียนทำให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนมีจำนวนเพิ่มขึ้นกว่าแต่ก่อนมากมาย ดังนั้นการนิเทศการศึกษาโดยศึกษานิเทศก์และผู้บริหารการศึกษาจึงไม่เพียงพอ ด้วยเหตุนี้การจัดการนิเทศการศึกษาจากภายในโรงเรียนจึงน่าจะมีความสำคัญมากกว่า เพราะผู้ทำหน้าที่นี้เทศเป็นผู้ที่อยู่ในโรงเรียนตัวเองอยู่แล้วและมีความใกล้ชิดกับครูและนักเรียนมากกว่าผู้อื่นย่อมจะมองเห็นปัญหาและช่องทางที่จะนิเทศการศึกษาให้ได้รับผลดีที่สุด (วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์, 2536)

การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นการทำงานของผู้บริหารโรงเรียนที่เข้าร่วมกับครูในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้ (วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์, 2538) ซึ่งเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารโรงเรียนในการที่จะดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้เพราะเป็นการนิเทศของบุคลากรภายในโรงเรียนที่อยู่ใกล้ชิดกับครูและนักเรียนย่อมทราบและเข้าใจสภาพปัญหาของโรงเรียนเป็นอย่างดี ประกอบกับในปัจจุบันครูกมีความรู้ความสามารถมากขึ้น จึงทำให้สามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาได้ดีกว่าบุคคลภายนอก ซึ่งจะส่งผลให้การนิเทศตอบสนองความต้องการของบุคลากรภายในโรงเรียนได้มากกว่า อีกทั้งยังเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้บุคลากรในโรงเรียนเกิดความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงาน โดยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ จะเห็นได้ว่าการนิเทศภายในโรงเรียนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาครูได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา ดังจะเห็นได้จากการกำหนดเป็นนโยบายและมาตรการการดำเนินการอย่างชัดเจนตั้งแต่แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระดับก่อนประถมศึกษาฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2533 - 2539) นอกจากนี้ในการประกาศนโยบายปีทองแห่งการพัฒนาคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2537 ของกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และนโยบายการปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2539) ของกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติก็ได้กำหนดให้ใช้การพัฒนาระบบนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาอย่างถาวรเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การดำเนินการพัฒนาระบบนิเทศภายในโรงเรียนนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้มอบหมายให้หน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานคณะกรรมการการ

ประถมศึกษาแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา จากการดำเนินการและการศึกษาสภาพการดำเนินการตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทางโครงการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาได้รับทราบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ แนวคิดและแนวดำเนินการในการพัฒนาระบบนิเทศภายในโรงเรียน ในปี พ.ศ. 2539 ทางโครงการจึงได้พัฒนาความหมาย หลักการ กระบวนการ นิเทศและแนวคิดเป็นลำดับมา ซึ่งความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลักคือ การสอน หรือการสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน ทั้งทางด้าน ร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม ให้เต็มตามวัยและตามศักยภาพ โดยความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งหลักการนิเทศภายในโรงเรียนที่จะนำไปสู่ความสำเร็จนั้น จะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องตามขั้นตอนกระบวนการนิเทศ โดยมีผู้บริหารเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการพัฒนาระบบนิเทศภายในโรงเรียน และเปิดโอกาสให้คณะครูมีส่วนร่วมในการดำเนินการและจะต้องสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาของครู ของโรงเรียนและระดับพัฒนาการของครู (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541)

จากการที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาตินิเทศติดตามผลการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในปี พ.ศ.2533 จากการสอบถามผู้บริหารโรงเรียนที่เข้ารับการอบรมเพื่อเลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น และจากการสำรวจปัญหาในการดำเนินการของจังหวัดต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2537 - 2540 พบว่า การนิเทศของโรงเรียนโดยทั่วไปยังไม่ส่งผลให้ครูสามารถปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนให้ดีขึ้นได้ เพราะการนิเทศมุ่งเน้นไปที่ภารกิจการบริหารโรงเรียนมากกว่าการสอน ดังนั้นทางโครงการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา จึงได้พัฒนาแนวคิดในการพัฒนาระบบนิเทศของโรงเรียนที่มุ่งเน้นการพัฒนาครูให้สามารถปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองให้ดียิ่งขึ้นได้ โดยคาดหวังว่า เมื่อโรงเรียนสามารถพัฒนาระบบนิเทศอย่างถาวรขึ้นภายในโรงเรียนได้แล้ว โรงเรียนก็จะประสบผลสำเร็จในการบริหารและการใช้หลักสูตรประถมศึกษา หรืออาจกล่าวได้ว่าการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในปัจจุบัน ได้พัฒนาระบบการนิเทศภายในโรงเรียน ดังนี้คือ

กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน

ในปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้พัฒนากระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541)

1. การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา
2. วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย เพื่อกำหนดจุดที่จะพัฒนา
3. การหาแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา
4. การลงมือปฏิบัติ
5. การติดตามประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้นำแนวคิดของกลิดแมน (Glickman, 1985) ที่จัดขอบข่ายงานนิเทศของโรงเรียน 5 งาน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541)

1. การให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง (Direct Assistance)
2. การเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ (Staff Development)
3. การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม (Group Development)
4. การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development)
5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการในห้องเรียน (Action Research)

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ มีภารกิจในการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา จำนวน 12,161 คน ระดับประถมศึกษา จำนวน 54,554 คน และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 4,591 คน รวมทั้งสิ้น 71,310 คน (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ , 2542) ได้เล็งเห็นความสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียน และได้ดำเนินการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ ตามแนวนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการดำเนินการพัฒนาระบบนิเทศภายในโรงเรียนที่มุ่งเน้นการพัฒนาครูให้สามารถปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนให้ดีขึ้น โดยคาดหวังว่าเมื่อโรงเรียนสามารถพัฒนาระบบนิเทศอย่างถาวรขึ้นภายในโรงเรียนได้แล้ว โรงเรียนก็จะประสบผลสำเร็จในการบริหารและการใช้หลักสูตรประถมศึกษา นอกจากนี้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการได้จัดให้มีโครงการสนับสนุนการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน ดังนี้

โครงการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาอย่างเป็นระบบ : การใช้ชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อฝึกอบรมผู้บริหารโรงเรียนโดยใช้ชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง : การนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาอย่างเป็นระบบ
2. เพื่อพัฒนาระบบนิเทศภายในโรงเรียน ไปสู่มาตรฐานการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา
3. เพื่อส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีความสามารถในการเขียนแผนการสอน และการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

จากการดำเนินการของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการดังกล่าว สามารถช่วยให้การนิเทศภายในโรงเรียนบรรลุผลตามแนวทาง และเป้าหมายที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนดคือ ครูสามารถปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ และตรงตามความต้องการพัฒนาของนักเรียนด้วยเทคนิควิธีที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตามกรอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของหลักสูตร ทั้งนี้พิจารณาได้จากการนิเทศติดตามผลของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ พบว่าทุกโรงเรียนในสังกัดจำนวน 147 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 100 ได้จัดทำแผนนิเทศของโรงเรียน ที่แสดงสาระสำคัญ คือ ความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาครู วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับการพัฒนา กิจกรรมการนิเทศ และการประเมินผลแผนนิเทศ โดยการจัดทำแผนนิเทศนี้มืองค์ประกอบครบถ้วนและมีความสอดคล้องกัน เน้นการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง คิดเป็นร้อยละ 61.67

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักการ กระบวนการและแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่ได้พัฒนาขึ้นมาใหม่ในปี พ.ศ. 2539 และยังไม่มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาระบบนิเทศภายในโรงเรียนของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ ประกอบกับผู้วิจัยเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียน จึงต้องการศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนในสังกัดของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการว่ามีการดำเนินการอย่างไร และมีปัญหาอะไรบ้าง เพื่อที่จะได้นำผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้รับผิดชอบการนิเทศภายในโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องในสังกัด ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน
การประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษาปัญหาในการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 147 โรงเรียน โดยมี
ขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร
โรงเรียนฝ่ายวิชาการ และครูวิชาการโรงเรียนที่รับผิดชอบการนิเทศภายในโรงเรียน

กรอบแนวคิดที่ศึกษา คือ การดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยตาม
แนวทางของหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดังนี้

1. กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 1.1 การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา
 - 1.2 วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย เพื่อกำหนดจุดที่จะพัฒนา
 - 1.3 การหาแนวทางเลือกเพื่อพัฒนา
 - 1.4 การลงมือปฏิบัติ
 - 1.5 การติดตามประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข
2. ขอบข่ายงานนิเทศของโรงเรียน 5 งาน ดังนี้
 - 2.1 การให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง (Direct Assistance)
 - 2.2 การเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ (Staff Development)
 - 2.3 การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม (Group Development)
 - 2.4 การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development)
 - 2.5 การวิจัยเชิงปฏิบัติการในห้องเรียน (Action Research)

คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลักคือ การสอน หรือการสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม ให้เต็มตามวัยและตามศักยภาพ โดยความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน

โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ

ผู้บริหาร หมายถึง ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้รักษาการในตำแหน่ง ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ

ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ข้าราชการครูซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายวิชาการ และรับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ

ครูวิชาการโรงเรียนที่รับผิดชอบการนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง ครูผู้ได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่นิเทศภายในโรงเรียน ตามคำสั่งของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยจะเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้รับผิดชอบการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนปรับปรุง และพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ผลจากการวิจัยจะเป็นประโยชน์สำหรับศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารการศึกษาระดับผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด และหัวหน้าการการประถมศึกษาอำเภอ จังหวัดสมุทรปราการ ใช้ในการวางแผนพัฒนางานนิเทศภายในโรงเรียน อันจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น